

ВПЛИВ ВАСИЛЯ СТУСА НА ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ

Клименко Сергій

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Тема дисидентства є важливою як з наукової, так і з суспільної точки зору, оскільки радянський період залишив багато невивчених аспектів боротьби інтелігенції з режимом.

Процес декомунізації, що супроводжує трансформацію посттоталітарного суспільства, підсилює суспільний інтерес до тематики дисидентства. Феномен "альтернативної інтелігенції": Вивчення "паралельної" інтелігенції, яка діяла всупереч радянському авторитарному режиму, викликає значну увагу дослідників та суспільства.

Дисидентський рух в Україні другої половини ХХ століття є центральним об'єктом цього дослідження. В УРСР тема дисидентства була фактично під забороною, і перші роботи щодо дисидентського руху опублікувала українська діаспора [1, с. 6–7].

Українська діаспора була провідником інформації про дисидентський рух через публікації самвидаву та політичної публіцистики. Українська діаспора виявила особливий інтерес до Василя Стуса, публікуючи праці, що висвітлюють його роль у боротьбі проти радянського режиму.

Василь Стус увійшов в історію не лише як поет, а й як один із найвідоміших діячів опозиційного руху 1960–1980-х років. Роботи істориків детально досліджують причини і передумови, які привели поета до активного опору радянській владі [2, с.523].

Основними джерелами критичного ставлення Василя Стуса до радянської влади стали його досвід і спостереження за культурним і суспільним життям України. Василь Стус активно брав участь у громадському та культурному житті України, що стало частиною його політичного протесту.

Його відкрите протистояння з радянським режимом стало однією з ключових подій в історії українського опору. Літературна діяльність Василя Стуса значно вплинула на розвиток дисидентського руху та його культурно-національні аспекти [3, с.28].

Василь Стус є визначною фігурою дисидентського руху, чия поетична творчість, правозахисна діяльність та непохитна громадянська

позиція протистояли радянській владі, яка вбачала в ньому загрозу і намагалася його знищити, але натомість створила образ мученика, що викривав злочини режиму. Його внесок у розвиток української літератури ХХ століття, боротьбу за відновлення української державності та підтримку національної ідеї є надзвичайно важливим, хоча в сучасній історіографії Стуса частіше розглядають як поета, літературознавця і перекладача, з меншим акцентом на його участі у національно-визвольному русі [4].

Серед перших дослідників, які торкалися теми десталінізації та нонконформістської інтелігенції, були В. Баран, Г. Касьянов, О. Бажан, Ю. Данилюк і Б. Захаров, які також аналізували діяльність Стуса в контексті Української Гельсінської групи.

Дисидентська діяльність Василя Стуса розпочалася у 1960-х роках, коли він вступив до аспірантури Інституту літератури ім. Т. Шевченка. У цей період його критичне ставлення до радянської системи почало формуватися, що згодом стало визначальним у його громадській позиції. Ключовим моментом став протест у кінотеатрі "Україна" 4 вересня 1965 року, де Стус публічно виступив проти арештів української інтелігенції. Цей крок призвів до його виключення з аспірантури, але також став початком його активної участі в дисидентському русі [5].

Протягом 1965-1972 років Стус активно писав вірші та статті, які здебільшого мали соціальний і політичний характер. Його роботи поширювалися через самвидав, оскільки офіційні видавництва відмовлялися їх публікувати через їхню гостру критику радянської влади. Саме літературна діяльність стала для Стуса формою опору режиму, адже він вірив, що слово може стати зброєю в боротьбі за справедливість і свободу.

12 січня 1972 року Стус був заарештований за "антирадянську агітацію і пропаганду", і вже у вересні того ж року засуджений до 5 років таборів і 3 років заслання. У мордовських таборах Стус продовжував писати вірші та перекладати, попри суворі обмеження і конфіскацію його робіт. Його літературна творчість у таборах стала символом незламності духу і спротиву [4].

Після звільнення у 1979 році Стус не припинив свою правозахисну діяльність і приєднався до Української Гельсінської групи. У жовтні того ж року він публічно відмовився від радянського громадянства, чим викликав черговий гнів влади. У травні 1980 року його знову заарештували та засудили до 10 років примусових робіт і 5 років заслання, що стало його другим і останнім ув'язненням.

У таборі Стус продовжував писати, і хоча його твори таємно передавалися на волю, вони набули великого резонансу за межами СРСР. У 1981 році він був номінований на Нобелівську премію з літератури, що привернуло міжнародну увагу до його справи. Попри важкі умови в таборі

особливого режиму, де він перебував з 1980 по 1985 рік, Стус залишався активним правозахисником, зокрема захищав права інших в'язнів [3, с.29.

Василь Стус помер 28 серпня 1985 року в карцері табору, оголосивши голодування на знак протесту. Його смерть досі викликає багато питань, а багато хто вважає її фактичним вбивством радянської системою. Посмертне перепоховання Стуса у 1989 році стало символом національного спротиву та одним із перших кроків до демократичних змін в Україні [6].

Літературна спадщина Василя Стуса, яка включає поезію, переклади, літературознавчі статті та листи, стала важливим свідченням незламного духу і боротьби за свободу в умовах радянського тоталітаризму. Його діяльність у дисидентському русі поєднувала не лише творчість, але й активну громадянську позицію: Стус виступав на захист інших політв'язнів, писав відкриті листи до влади та міжнародних організацій. Як один із небагатьох, хто відкрито вимагав незалежності України від СРСР, він став серйозною загрозою для радянського режиму.

Сьогодні спадщина Василя Стуса продовжує відігравати важливу роль у формуванні національної свідомості та пам'яті про опір радянській системі. Його внесок в історію українського дисидентського руху активно досліджується як частина національної боротьби за права людини. У посттоталітарному суспільстві роль Стуса як символа опору набуває нових смислів і значення у контексті сучасних політичних та культурних процесів.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Касьянов Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х рр. Київ: Либідь, 1995. 224 с.
- 2.Бажан О. Дослідження проблем дисидентського руху в Україні в сучасній зарубіжній та вітчизняній історіографії. З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 2001. № 2. С. 520-529.
- 3.Коцюбинська М. Феномен Стуса. Сучасність. 1991. №9. С. 26–35
- 4.Дослідження "Відносини В. Стуса з радянською владою" URL: <https://naurok.com.ua/doslidzhennya-vidnosini-v-stusa-z-radyanskoyu-vladoyu-127108.html> (дата звернення: 20.00.2024)
- 5.Гель І. Виклик системі: український визвольний рух другої половини ХХ століття за ред. та упор. І. В. Єзерська; Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2013. 392с.
- 6.Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987). Харківська правозахисна група. Харків: Фоліо, 2003. 144 с.